

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра історії української літератури та компаративістики

Кваліфікаційна робота

з теми: **«ЖІНОЧІ ОБРАЗИ ТА ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ
У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ»**

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2 курсу

групи Ukr1-M23

освітньо-професійної програми

Середня освіта (Українська мова і література)

другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Кір'янова-Щур Маріна Олександрівна

Керівник:

Починок Л.І., кандидат філологічних наук,

доцент, завідувач кафедри історії української
літератури та компаративістики

Рецензент:

Кеба О.В., доктор філологічних наук, професор
кафедри германських мов і зарубіжної
літератури

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ЕПОХИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	6
1.1 Основні тенденції в українській літературі ХІХ століття.....	6
1.2 Роль жінки в суспільстві та літературі епохи.....	18
РОЗДІЛ 2	25
БІОГРАФІЧНИЙ НАРИС ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	25
2.1 Життєвий шлях та вплив на творчість.....	25
РОЗДІЛ 3 Аналіз феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки.....	41
3.1 Феміністичні ідеї у поезії.....	41
3.2 Образ жінки у прозі Лесі Українки.....	47
3.3 Феміністичні аспекти драматургії.....	55
РОЗДІЛ 4 Особистісний внесок Лесі Українки у розвиток феміністичної літератури.....	64
4.1 Вплив творчості на українське суспільство.....	64
4.2 Перспективи та наслідки феміністичного читання творчості Лесі Українки.....	72
ВИСНОВОК.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Тема жіночих образів і феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки є надзвичайно актуальною в контексті сучасних літературознавчих і культурологічних досліджень. Леся Українка, як одна з найвидатніших постатей української літератури кінця XIX – початку XX століття, заклала основи не лише нових художніх форм, а й концептуального осмислення жіночої долі та становища жінки в суспільстві. Дослідження її творчості в аспекті феміністичної теорії дозволяє виявити нові грані інтерпретації її творів, а також краще зрозуміти її літературну та соціальну роль у боротьбі за рівноправність жінок.

В епоху Лесі Українки роль жінки в суспільстві була значно обмеженою як соціальними, так і культурними рамками, і цей факт знайшов відображення в літературі. Феміністичні ідеї, які почали активно поширюватися в Європі на рубежі століть, набували специфічних форм в українському літературному середовищі. Леся Українка, одна з небагатьох письменниць того часу, відкрито підіймала питання жіночої самореалізації, боротьби за свободу особистості, права вибору і емансипації. Її твори відображають складні жіночі образи, сповнені внутрішньої сили й конфліктів, що стали своєрідним літературним відлунням соціальних викликів того часу.

З огляду на сучасний інтерес до проблематики гендерної рівності, дослідження творчості Лесі Українки через призму феміністичної критики має особливе значення. Її твори відкривають нові перспективи для розуміння як класичних феміністичних мотивів, так і сучасного бачення ролі жінки в суспільстві. У зв'язку з цим, тема є важливою для подальшого розвитку української феміністичної думки і літературознавства.

Дослідження феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки дозволяє не лише глибше зрозуміти її естетичний світ і літературну спадщину, але й вплив її творчості на формування сучасної національної свідомості та боротьбу за права жінок в Україні.

Мета дослідження - виявлення і аналіз жіночих образів та феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки, визначення їхньої ролі в літературному контексті епохи та впливу на розвиток феміністичної думки в українській літературі.

Об'єкт дослідження: творча спадщина Лесі Українки, зокрема її поетичні, прозові та драматичні твори.

Предмет дослідження: жіночі образи та феміністичні мотиви у творчості Лесі Українки, їхній вплив на суспільство та українську літературу кінця XIX – початку XX століття.

Завдання дослідження:

1. **Вивчити основні тенденції в українській літературі XIX століття**, зокрема ті, що стосуються зображення ролі жінки в суспільстві, та окреслити контекст, у якому творила Леся Українка.

2. **Дослідити біографічні чинники, що вплинули на формування феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки**, зокрема проаналізувати її особисте життя, соціальні умови та культурний контекст.

3. **Проаналізувати феміністичні ідеї та жіночі образи у поезії, прозі та драматургії Лесі Українки**, зокрема виявити, як ці образи відображають боротьбу жінок за рівноправність та самовираження.

4. **Визначити вплив творчості Лесі Українки на розвиток феміністичної думки в українській літературі та оцінити її значення для сучасного суспільства в контексті феміністичного руху.**

У дослідженні використано такі **методи**: аналіз – для вивчення літературних джерел та творів Лесі Українки; синтез – для узагальнення феміністичних мотивів у її творчості; порівняльний метод – для зіставлення жіночих образів Лесі Українки з іншими літературними творами епохи; інтерпретаційний метод – для глибокого аналізу художніх творів у феміністичному контексті; історико-літературний метод – для вивчення впливу історичного контексту на творчість письменниці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для подальших досліджень творчості Лесі Українки, зокрема в аспекті феміністичних мотивів та жіночих образів у її творах. Отримані результати також можуть бути корисними при розробці навчальних програм з української літератури для шкіл та університетів, а також для проведення літературних семінарів, лекцій та круглих столів. Окрім цього, дослідження може слугувати основою для створення статей, дисертацій та монографій, присвячених розвитку феміністичної думки в українській літературі.

Апробація результатів дослідження відбулася на двох наукових конференціях: «Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2023-2024 навчальному році» (Кам'янець-Подільський, 2024 р.) та «III Всеукраїнська конференція здобувачів вищої освіти «Нові парадигми сучасної філології»» (Кам'янець-Подільський, 2024 р.)

Публікації

За результатами дослідження опубліковано 2 наукових праці: «Феміністичні мотиви» у Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка та «Вплив феміністичних ідей у творчості Лесі Українки на сучасність» у Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 18).

ВИСНОВОК

У дослідженні феміністичних мотивів у творчості Лесі Українки було виявлено, що її літературна спадщина є не лише важливою частиною українського культурного процесу, але й містить глибокі соціально-політичні аспекти, зокрема, ідеї емансипації та гендерної рівності. Письменниця, одна з найвидатніших постатей своєї епохи, випереджала свій час у розумінні ролі жінки в суспільстві та літературі, активно звертаючись до тем, які можна трактувати як феміністичні в контексті її творів.

Аналіз її поетичних і драматичних творів показує, що Леся Українка постійно зверталася до тем внутрішньої свободи, соціальних обмежень та викликів патріархальним нормам. Її героїні є глибокими, самостійними й активними суб'єктами, які прагнуть реалізувати власні ідеї та ідеали в умовах жорсткої соціальної нерівності. Леся Українка не лише зображала жінок як носіїв духовної сили й волі до боротьби, але й піднімала питання соціальної несправедливості, з якою стикалася жінка в її час.

Феміністичні мотиви проявляються через постійну боротьбу героїнь за самовираження та свободу вибору, що часто протиставляється традиційним патріархальним цінностям і соціальним нормам. Її творчість демонструє сильну опозицію до стереотипного уявлення про жінку як другорядну чи пасивну фігуру. Навпаки, Леся Українка підносить жіночі образи до рівня моральних і духовних лідерів, здатних на боротьбу за власні права та самореалізацію.

Важливо відзначити, що феміністичні ідеї Лесі Українки не є прямолінійними чи декларативними, а глибоко інтегровані в контексти її творів. Вони проявляються через складну символіку, моральні конфлікти й багатовимірність героїв. Письменниця вміло використовує історичні, міфологічні та соціальні алегорії для висвітлення тем жіночої незалежності, що робить її твори не лише художньо значущими, але й інтелектуально насиченими.

Леся Українка не лише демонструвала феміністичні ідеї у своїй творчості, але й виявляла ці настрої у власному житті. Вона активно виступала за особисту свободу та незалежність, відстоювала право жінки на самореалізацію, освіту та участь у суспільному житті. Це знаходить відображення в її творчому спадку, де кожен жіночий образ — це не просто персонаж, а носій ідей, близьких самій письменниці. Зіставлення її літературних героїнь із власною життєвою позицією дозволяє стверджувати, що Леся Українка втілювала свої феміністичні переконання не лише на сторінках своїх творів, а й у щоденній боротьбі за право бути почутою і зрозумілою в суспільстві.

Її феміністичні мотиви є різноплановими й охоплюють не лише боротьбу за права жінок, а й ширший контекст соціальної несправедливості. Творчість Лесі Українки підкреслює взаємозв'язок між свободою особистості, рівністю та загальнолюдськими правами. Вона піднімала питання про необхідність внутрішнього звільнення людини, незалежно від її статі, що робить її твори універсальними у світовій літературі.

Особливого значення набуває те, що Леся Українка була однією з перших українських письменниць, яка системно ставила питання емансипації жінки в умовах української культури, що довгий час перебувала під впливом патріархальних норм. Її внесок у розвиток феміністичної літератури є неоціненним, адже вона проклала шлях для наступних поколінь українських письменниць і інтелектуалок.

Завдяки цьому дослідженню можна зробити висновок, що творчість Лесі Українки має виняткове значення для розуміння не лише історії української літератури, але й процесу формування феміністичної думки в Україні. Її твори залишаються надзвичайно актуальними й сьогодні, оскільки порушують питання, які продовжують бути на часі у світовому контексті, включаючи гендерну рівність, соціальну справедливість і людську гідність.

Отже, творчість Лесі Українки слід розглядати як важливий внесок у розвиток феміністичної думки в українській літературі. Її твори стали потужним голосом на захист прав і свобод жінок, а її героїні — символами сили, стійкості та незламності перед соціальними викликами. Леся Українка залишається важливою фігурою в літературі й феміністичному русі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва, В. П. Гендерна літературна теорія і критика. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / [відп. ред. М. М. Скорик ; редкол.: В. П. Агеєва, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик]. Київ : К.І.С., 2004. Розд. 14. С. 426-445.
2. Агеєва В. П. Жіночий простір. К.: Факт, 2003. 324 с.
3. Веркалець М. Андрій Музичка: Не так тії вороги, як добрії люди / М. Веркалець // Україна. 1990. С. 19–21.
4. Вірченко, Т. Морально-етичні основи характеротворення у драматургії Лесі Українки : монографія. Київ : Акцент, 2007. 164 с.
5. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Київ, 2020
6. Гаєвська, О. В. Міжкультурний контекст малої прози Лесі Українки та Хігучі Ічійо. Вчені записки. 2022. № XX. С. 141-147.
7. Громик, Юрій, Данилюк-Терещук, Тетяна і Семенюк, Лариса. «Передмова». *Українка Леся. Повне академічне зібрання творів*. У 14 т. Т. 9. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021, с. 7-40.
8. Забужко О. Жінка – автор у колоніальній культурі.// Українська мова та література. 2003. № 10. С. 3–11
9. Канонізована феміністками: що ми знаємо про Лесю Українку? URL: <https://povaha.org.ua/kanonizovana-feministkamyscho-my-znajemo-pro-lesyu-ukrajinku/>
10. Качак Т. Проблема жіночої дружби і зіставлення характерів у прозі Лесі Українки, Оксани Забужко, Світлани Йовенко: асоціативна паралель / Тетяна Качак // *Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр.* Т. 4, кн. 1. Луцьк : Вежа, 2008. С. 410–427.
11. Космеда Т. А. Націєцентризм, лінгвопатріотизм і фемінізм Лесі Українки у вимірах сучасної поліфункційної наукової парадигми. *Лінгвістичні дослідження*. 2022. Вип. 56. С. 204-218.

- 12.Крупка, М. А. Емансипаційні тенденції в українській жіночій прозі кінця XIX - початку XX століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Національний університет "Острозька академія". Острог, 2003. 187 с.
- 13.Леся Українка Адвокат Мартіан URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/4_advokat-martian
- 14.Леся Українка Бояриня URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=481>
- 15.Леся Українка Де поділися ви, голоснії слова... URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/131_de-podilisya-vi--golosniyi-slova-
- 16.Леся Українка Досвітні огні Леся Українка URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=489>
- 17.Леся Українка Екбаль-ганем URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4190>
- 18.Леся Українка Жаль URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/41_zhal
- 19.Леся Українка Жіночий портрет URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/240_zhinochiy-portret
- 20.Леся Українка Забуті слова URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=22916>
- 21.Леся Українка Камінний господар URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/26_kaminniy-gospodar
- 22.Леся Українка Кассандра URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/13_kassandra

- 23.Леся Українка Лісова пісня URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/11_lisova-pisnya
- 24.Леся Українка Мамо, іде вже зима URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=22951>
- 25.Леся Українка Над морем URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/49_nad-morem
- 26.Леся Українка На столітній ювілей української літератури URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/123_na-stolitniy-yuviley-ukrayinskoyi-literaturi
- 27.Леся Українка Одержима URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/19_oderzhima
- 28.Леся Українка. Повне академічне зібрання творів у 14 т. / до 150-річчя від дня народження. Київ, 2021 рік. Український інститут книги. URL: <https://book-institute.org.ua/uk/activity/zibrannya-tvoriv-lesi-ukr>
- 29.Леся Українка. *Повне академічне зібрання творів*. У 14 т. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021.
- 30.Леся Українка Приязнь URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/52_priyazn
- 31.Леся Українка Русалка URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/29_rusalka
- 32.Леся Українка Руфін і Прісцилла URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/23_rufin-i-priscilla
- 33.Леся Українка Слово, чому ти не твердая криця... URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=523>

- 34.Леся Українка Товарищі на спомин URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/97_tovarishci-na-spomin
- 35.Леся Українка Ave Regina URL:
https://lesyaukrainka.com/ua/tvorchist/bibliografiya-vidan/109_ave-regina-
- 36.Леся Українка Contra spem spero! Леся Українка URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=478>
- 37.Марковський М. А. Музичка. «Леся Українка, її життя, громадська діяльність і поетична творчість» / М. Марковський // Україна. 1926. Кн. 1. С. 156–158
- 38.Мозгова, Л. А. Гендерна складова методики навчання української літератури у старшій школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Київ, 2010. 290 с.
- 39.Музичка Андрій // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. Т.5. Львів, 1996. С. 1662.
- 40.Музичка А. Леся Українка, її життя, громадська діяльність і поетична творчість / А. Музичка. [Б. м.] : Держ. вид-во України, 1925. – 108 с
- 41.Наєнко М. Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції. К.: ВЦ “Академія”, 1997. 320 с.
- 42.Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К., 1999, 350 с.
- 43.Подлісецька, О. О. Характер та внутрішній світ героя в малій прозі Лесі Українки та Вірджинії Вулф. В: Н. М. Раковська, відп. ред. Срібний вік: діалог культур : зб. наук. ст. за матеріалами IV Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Ільова. Одеса : Астропринт, 2018. 214-220 с.

- 44.Примак, Л. В. Інтелектуальна феміністична література Лесі Українки: закономірності опроявлення. Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук. 20XX. С. 39-41.
- 45.Рудницька М. Чи треба нам окремих жіночих організацій? // Рудницька М. Статті, листи, документи. Львів, 1998. С. 90.
- 46.Саноцька, Н. Репрезентація жінки в творчості Лесі Українки. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Філософські науки. 2014. № 780. С. 97-99.
- 47.Свербилова Т.Г. Микола Куліш // Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 1: 1910 – 1930-ті роки: Навч. посібник / За ред. В.Г.Дончика. К.: Либідь, 1993. С. 685–701.
- 48.Семенко, С. Жіночі постаті у письменницькій публіцистиці Лесі Українки. Образ. 2016. № 2. С. 113-119.
- 49.Сікора, Л. Т. Феміністичний дискурс творчості Лесі Українки. Наукові праці. Філологія. Літературознавство. 2012. Т. 200, вип. 188. С. XX-XX.
- 50.Турчанська, О. Проблема жіночої освіти в українському та британському феміністичному дискурсах (на матеріалі творів Е. Гаскелл та О. Кобилянської). Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2016. № 2 (34). С. 396-404.
- 51.Филипович П. Українське літературознавство за 10 років революції // Филипович П. Літературно-критичні статті. К.: Дніпро, 1991. С. 238–260.
- 52.Шаф О. В. Творчість Лесі Українки в дзеркалі української феміністичної критики: до питання становлення методу. Таїни художнього тексту. 2015. Вип. 18. С. 193-201.
- 53.Шляхтиченко М. Леся Українка в освітленні літературної критики // Український соціологічний інститут у Празі. Народознавство. Збірник відділу народознавства. I / За головним редагуванням українського відділу проф. Л. Білецького. Прага, 1930. С. 504–534.

54. Яблонська О. Леся Українка. Її життя, громадська діяльність і поетична творчість / О. Яблонська // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. Т. 4, кн. 2. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 487–516.